

**TALABALARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI
RIVOJLANTIRISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH**

Begmatova Dilnoza

Samarqand davlat chet tillar instituti "Pedagogika, psixologiya va jismoniy madaniyat" kafedrasining mudiri, p.f.f.d. (PhD), dotsent

E-mail: dbegmatova@list.ru

Alimova Laylo

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti magistranti

E-mail: layloalimova27@gmail.com

Annotatsiya. *Ushbu maqolada talabalarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirish bugungi kundagi dolzarb masalalardan biri ekanligi hamda ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etishi haqida fikrlar keltirilgan. Bundan tashqari, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish uchun qo'llash mumkin bo'lgan turli xil interaktiv metodlar va interaktiv o'yinlar haqida ma'lumotlar berilgan.*

Kalit so'zlar: *kompetensiya, kommunikativ, interaktiv, munozara, intervyu.*

Kirish

Hozirgi kunda ta'lim tizimi globallashuv jarayonining talablari asosida shakllanmoqda. Bu jarayonda talabalarning nafaqat nazariy bilimlari, balki ularning muloqot qobiliyatlari, ya'ni kommunikativ kompetensiyasi ham muhim ahamiyatga ega, chunki har bir mutaxassisning o'z faoliyati davomida muloqotchanlik qobiliyati yetarlicha darajada shakllangan bo'lishi kerak. Bugungi kunda biz kommunikativ kompetentlik deb ataydigan samarali muloqot qilish qobiliyati har doim ko'plab olimlarni qiziqtirgan. Tilshunoslik, sotsiologiya, ijtimoiy psixologiya, pedagogika kabi fanlar va boshqa zamonaviy bilim sohalarida shaxslararo o'zaro munosabatlarni, shaxsning kommunikativ xatti-harakatlarini nazariy o'rganishga e'tibor qaratilgan. Bugungi kunda kommunikatsiya tushunchasiga nisbatan berilgan qator ta'riflar mavjud bo'lib, ularning ayrimlariga to'xtalib o'tish maqsadga muvofiq. Kommunikatsiya, umumiy ma'noda, xabar, har qanday ma'lumotni uzatishdir. Muloqot jarayoni inson va jamiyat hayotining muhim asoslaridan biri sifatida taqdim etiladi. Shu bilan birga, tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, muloqot jarayoni o'zini ham, uning natijasini ham anglatadi. O'z navbatida, shaxslararo muloqot ma'lumotni bir shaxsdan boshqa insonga maqsadli obyektga yoki ma'lum bir guruh obyektlariga o'tkazish jarayonidan boshqa narsa emasligidan dalolat beradi.

Kommunikativ kompetensiya — kishining boshqa odamlar bilan samarali va aniq muloqot o'rnatish qobiliyati bo'lib, u ham bu nutqiy, ham ijtimoiy qobiliyatlarni o'z ichiga oladi. Shu sababli, zamonaviy ta'lim jarayonida bu qobiliyatlarni

rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Kommunikativ kompetentlik borasida olimlar tomonidan olib borilgan izlanishlar shuni ko'rsatadiki, aynan kompetensiyalar ta'lim va tarbiya jarayonida talabalarga nimani o'rgatish va qanday o'rgatish, nimalarni shakllantirish lozimligi muhim sanaladi.

Asosiy qism

Talabalarning kommunikativ kompetentligi o'zaro tolerant munosabatlar asosida rivojlanib boradi. Dars jarayoniga noan'anaviy topshiriqlarning kiritilishi talabalardan chuqur va keng fikrlashni, taqqoslash va isbot qilish, bilimlarni yangi holatga ko'chirishni tatbiq etish usullaridan foydalanishni talab etadi. Talabalar mustaqil ravishda tahlil qilishlari, umumiy ma'lumotlar oqimidan keraklisini tanlab olishlari, mustaqil ravishda loyihani rasmiylashtirishlari mumkin. Talabalarda kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish muammosini nazariy va amaliy jihatdan o'rganish, unga bog'liq bo'lgan obyektiv va subyektiv omillarni aniqlash, talabalarda kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishga qaratilgan kuzatishlarimiz natijasida quyidagi xulosalarga keldik:

Birinchidan, talabalarda kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishga ehtiyojni, qiziqishni va imkoniyatlarni aniq hisobga olinishni;

Ikkinchidan, muloqotchanlik ko'nikmalarini rivojlantirish shakllari, metodlari va yo'nalishlarini to'g'ri tanlanishi. Bu o'z navbatida, talabaning turli sharoitlarda yuzaga keluvchi vaziyatlarni to'g'ri baholay olishini, munosabatga kirisha olishi va ta'lim jarayonida faol, ongli ishtirok etishini ta'minlaydi. Shuningdek, dars davomida interfaol metodlardan foydalanish tavsiya etiladi. Chunki interaktiv o'yinlar va metodlar talabalarni har tomonlama ham shaxsiy ham kasbiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Interfaol metodlarning mohiyati

Interfaol metodlar o'quv jarayonida talabalarni faollikka undash, ular orasida o'zaro muloqotni kuchaytirish va darsni qiziqarli qilish maqsadida qo'llaniladigan usullardir. An'anaviy darslardan farqli o'laroq, interfaol metodlar talabalarni faqat tinglovchi emas, balki darsning faol ishtirokchisi sifatida ko'radi. Bu metodlar orqali talabalar bir-birlari bilan o'zaro aloqa o'rnatib, fikr almashadilar va birgalikda muammolarni hal qilishadi. Interfaol metodlar talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda bir qator afzalliklarga ega:

1. Faollik va ishtirok: Talabalar o'z fikrlarini ifodalash va boshqalar bilan muloqot qilishda faol ishtirok etadilar. Bu esa ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi.

2. Tushunish va tinglash: Rolli o'yinlar va guruhli ishlar talabalarni boshqalar fikrlarini tinglashga va tushunishga undaydi. Bu ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

3. Tanqidiy fikrlash: Muhokamalar va debatlar talabalarni tanqidiy fikrlashga undaydi, bu esa o'z fikrlarini asoslash va boshqalar bilan baham ko'rishda yordam beradi.

4. Ijtimoiy ko'nikmalar: Interfaol faoliyatlar talabalarni jamoaviy ish qilishga va ijtimoiy muhitda muvaffaqiyatli muloqot qilishga tayyorlaydi.

Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishdagi interfaol metodlar

1. Rolli o'yinlar: Bu usul talabalarni turli ijtimoiy rollarga kiritib, ular orasidagi muloqotni mustahkamlaydi. Masalan, talabalar muayyan kasbiy vaziyatlarda o'zlarini amaliyotda his qiladi va turli vaziyatlarga javob bera boshlaydi. Rolli o'yinlar talabalarning muloqot qobiliyatlarini rivojlantirib, ularning fikrlarini aniq ifodalashini ta'minlaydi.

2. Debatlar va munozaralar: Munozaralar va bahslar orqali talabalar o'z nuqtai nazarlarini himoya qilish va boshqalar bilan to'g'ri muloqot o'rnatishni o'rganadilar. Bu usul orqali talabalar nafaqat o'z fikrlarini tuzilgan shaklda ifodalash, balki qarshi fikrlarni tinglash va ularga konstruktiv javob qaytarish imkoniyatini ham o'zlashtiradilar.

3. Guruhli ish va loyiha metodlari: Guruhli ishlar orqali talabalar bir-birlari bilan hamkorlikda faoliyat olib boradilar. Loyiha metodlari esa ularga o'zaro fikr almashish va birgalikda ishlash ko'nikmalarini o'rgatadi. Bu metodlar nafaqat kommunikativ kompetensiyani, balki jamoaviy ishlash va mas'uliyatni taqsimlash qobiliyatlarini ham rivojlantiradi.

4. Savol-javob va intervyular: Bu usul talabalarni faol fikrlashga va o'z nuqtai nazarini to'g'ri bayon qilishga undaydi. Intervyular orqali talabalar turli xil sohalarda amaliyotga yaqin muloqot shakllarini o'rganib, real hayotdagi muloqot qobiliyatlarini mustahkamlaydi.

5. "Think-Pair-Share" usuli: Bu usulda talabalar avval bir o'zlari savol ustida o'ylanadilar, so'ngra juftliklarda fikr almashadilar va oxir-oqibat sinf bilan baham ko'radilar. Ushbu bosqichma-bosqich yondashuv talabalar fikrini shakllantirib, ularni bir-birlarini tinglashga va o'z fikrlarini to'g'ri bayon qilishga o'rgatadi.

6. Case Study (Vaziyatli tahlil): Bu metod orqali talabalar real hayotdagi muammolarni tahlil qiladi va guruh bo'lib yechim topadilar. Bu usul talabalarning analitik fikrlash va muloqot qilish qobiliyatlarini yanada chuqurlashtiradi.

Xulosa

Ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish nafaqat talabalarning bilim darajasini oshiradi, balki ularning muloqot qilish qobiliyatlarini ham rivojlantiradi. Kommunikativ kompetensiya zamonaviy jamiyatda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan asosiy qobiliyatlardan biridir, va interfaol metodlar bu qobiliyatni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, o'qituvchilar darslarda interfaol metodlardan keng foydalanib, talabalarni faolroq va samaraliroq muloqotga undashlari lozim. O'quv jarayonida yangi texnologiyalarni qo'llash orqali an'anaviy darsdan uzoqlashish o'quv muhitining monotonligini va o'quv jarayonining bir xilligini yo'q qiladi talabalarning faoliyat turlarini o'zgartirish uchun sharoit yaratadi va tamoyillarni amalga oshirishga imkon beradi. Mavzu mazmuni, dars maqsadlari, talabalarning tayyorgarlik darajasi, ularning ta'lim ehtiyojlarini qondirish qobiliyatiga qarab metodlarni tanlash tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Brown, H. D. (2007). Principles of Language Learning and Teaching. Pearson Longman.
2. Graham Stanley. Language Learning with Technology (Cambridge Handbooks for Language Teachers). – Cambridge University Press: 2013. P-275.
3. Garton, S., & Graves, K. (2014). International Perspectives on Teaching English in a Globalized World. Palgrave Macmillan.
4. Ellis, R. (2008). The Study of Second Language Acquisition. Oxford University Press.
5. Harmer, J. (2015). The Practice of English Language Teaching. Pearson Education.
6. Kumaravadivelu, B. (2003). Beyond Methods: Macrostrategies for Language Teaching. Yale University Press.
7. Larsen-Freeman, D., & Anderson, M. (2011). Techniques and Principles in Language Teaching. Oxford University Press.
8. Nunan, D. (1999). Second Language Teaching & Learning. Heinle & Heinle.
9. Scrivener, J. (2010). Teaching English Grammar: Understanding Your Students. Macmillan Education.
10. Wilkinson, S. (2014). Intercultural Competence: A Key to a Successful Communication. Routledge.